

Tietoa työn tueksi 2/2024

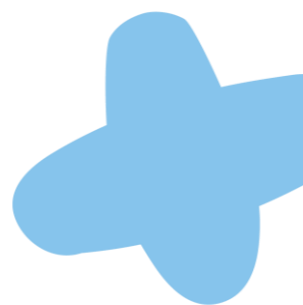
Lasten osallisuuden edistäminen
palveluissa lasten kokemana

LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN
OSALLISUUDEN KOORDINAATIO

**Euroopan unionin
osarahoittama**

1.painos, 2024

Kirjoittajat:

Reetta Kalliomeri, SOS-Lapsikylä

Elina Weckström, SOS-Lapsikylä

Taitto: Emma Veini, Nuorten Akatemia

ISSN 2984-3952

Tietoa työn tueksi

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaation julkaisuja

www.osallisuudenkoordinaatio.fi

Lisätiedot julkaisusta:

reetta.kalliomeri@sos-lapsikyla.fi

elina.weckstrom@sos-lapsikyla.fi

LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN
OSALLISUUDEN KOORDINAATIO

**Euroopan unionin
osarahoittama**

TIETOA TYÖN TUEKSI -JULKAISUSARJA

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaation julkaisusarja on suunnattu erityisesti valtakunnallisille ja alueellisille ESR+ 4.3-hankkeille, jotka kehittävät lasten, nuorten ja perheiden palveluita osana EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmaa Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027. Julkaisusarjan tavoitteena on tukea hanketoimijoiden osaamista osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi sekä tuottaa hankkeiden toiminnasta tietoa, jotta hyvät käytännöt ja toimintamallit voidaan ottaa laajemmin käyttöön.

Tiivistelmä

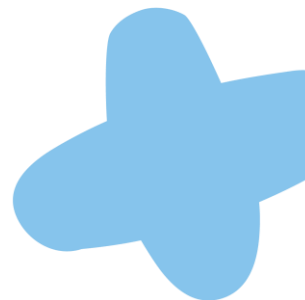
Lasten osallisuuden edistämistä erilaisten palveluiden piirissä ja osana kehittämistyötä on tehty jo pitkään. Tästä huolimatta lapsilla on palveluissa edelleen huomattavan paljon kokemuksia siitä, että heitä ei kuunnella, heidän näkemyksiään ei huomioida tai arvosteta tai heidät sivuutetaan. Osallisuuden edistämistä tarkastellaan tyypillisesti aikuisten kesken ja aikuisten tekemistä osallisuuden määrittämistä käsin. Tässä julkaisussa tuodaan esiin, miten osallisuutta voidaan edistää lasten määrittelemänä ja lähestyä lasten kokemusten valossa. Julkaisu pohjautuu kahteen tutkimukseen, joista toinen on tehty varhaiskasvatuksessa ja toinen lastensuojelun kontekstissa. Julkaisun tavoitteena on antaa konkreettisia vinkkejä osallisuuden edistämiseen palveluissa lasten kokemustietoa kunnioittaen ja esiin nostaen.

Asiasanat: osallisuus, lapsen oikeudet, lastensuojelu, varhaiskasvatus, palvelut

Sisältö

Johdanto	1
Osallisuuden tavoitetila lasten ja aikuisten yhteisessä toiminnassa (Weckström, 2021)	3
Osallisuuden edistäminen lasten kokemana lastensuojelussa (Kalliomeri, 2024).....	6
Johtopäätökset ja suositukset.....	10
Lähteet.....	10

Johdanto

Kehittämistyötä osallisuuden edistämiseksi ja lapsen aseman vahvistamiseksi erilaisten palveluiden piirissä on tehty jo usean vuosikymmenen ajan. Kiinnostukseen lapsen osallisuutta ja asemaa kohtaan ovat vaikuttaneet esimerkiksi lapsen oikeuksien sopimuksen lisääntynyt tunnettuus sekä yhteiskuntatieteellisen ja monitieteisen lapsuudentutkimuksen kehittyminen (Alanen, 2009; Forsberg ym., 2006; Lipponen ym., 2018). Käsitys lapsesta aktiivisena toimijana on vahvistunut (Forsberg ym., 2006; Weckström, 2021).

Yleisesti lisääntynyt kiinnostus palveluiden käyttäjien kokemuksia kohtaan on koskettanut myös lapsia (Kalliomeri ym., 2020; Peltola & Moisio, 2017; Sinclair, 2004). Tästä huolimatta lapsilla on palveluiden piirissä huomattavan paljon sivuuttamisen ja ohittamisen kokemuksia, eikä osallisuus ole velvoittavista asiakirjoista tai puheista huolimatta vakiintunut osaksi esimerkiksi varhaiskasvatuksen tai lastensuojelun arkea (Falch-Eriksen ym., 2021; Kangas, 2016; Kirby, 2020; Toros, 2021; Van Bijleveld ym., 2015). Lisäksi osallisuutta tarkastellaan useimmiten aikuisten tulokulmista, ja aikuisten kokemusta osallisuudesta pyritään kääntämään ”lasten kielelle” (Tulensalo ym., 2021; Weckström, 2021).

Osallisuus on käsitteenä moniulotteinen ja liittyy lapsen elämään ja arkeen laajasti. Useissa lasten osallisuutta käsittelevissä tutkimuksissa ja selvityksissä sekä kansallisessa lapsistrategiassa osallisuuteen nähdään liittyvän kokemus kuulumisesta yhteisöön sekä mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin (Nivala & Rynänen, 2013; 2019; Stenvall, 2018; 2020; Thomas, 2002; 2007; Weckström, 2021).

Osallisuuden edistämistä pidetään tavoiteltavana asiana erilaisissa palveluissa monesta erisyystä. Lapsilla on vahva lainsäädäntöön kirjattu oikeus osallistua ja vaikuttaa heitä koskevissa asioissa sekä saada tukea osallistumiseen (esim. LsL 417/2007; ShL 1301/2014; SopS 59–60/1991; Varhaiskasvatuslaki 540/2018).

Palvelut voivat vastata paremmin lasten tarpeisiin ja niissä tehtävä päätöksenteko parantua, kun lapsilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa (Sinclair, 2004; Tulensalo ym., 2021). Mahdollisuus osallistua, vaikuttaa ja kokea olevansa yhteisön pätevä jäsen lisää lasten taitoja, vahvistaa itsearvostusta ja synnyttää käsityksen päätöksentekoprosesseista ja omista vaikutusmahdollisuuksista sekä merkityksestä laajemminkin yhteiskunnassa. Tällä kokemuksella on vaikutusta myös demokraattisen yhteiskunnan kannalta (Laakso, 2019; Sinclair, 2004; Tulensalo ym., 2021). Lapset toivovat usein myös itse enemmän osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia kuin heille tarjotaan (esim. Kalliomeri 2024; Stenvall 2021; Tulensalo ym., 2021).

Tapaan, jolla lasten osallisuutta pyritään toisinaan edistämään teknisesti tai ylhäältäpäin, on kohdistettu kritiikkiä. Parhaimmillaan kriittinen tarkastelu voi auttaa muuttamaan toimintatapoja paremmiksi. Tyypillistä on esimerkiksi se, että aikuiset määrittävät asiat ja tavat, joilla lapset voivat osallistua, eikä aikuisten vallankäyttöä suhteessa osallisuuden edistämiseen aina pysähdytä miettimään (esim. Kiili, 2007; Nivala & Rynänen, 2013; Stenvall 2018; Wyness, 2018). Toisinaan lapsen osallistumisoikeuksien ja suojelun välillä nähdään olevan jännite (Kiili ym., 2021), vaikka lapsen osallisuuden edistäminen voi vahvistaa lapsen mahdollisuutta saada tarvitsemaansa suojelua (Heimer ym., 2018; Sinclair, 2004). Osallisuuden edistämisessä on olennaista huomioida osallistumiseen liittyvä vapaaehtoisuus, jotta oikeus osallistua ei muodostu lapselle velvollisuudeksi (Skauge ym., 2021; Thomas 2002; Weckström 2021).

Tämä Tietoa työn tueksi -julkaisu pohjautuu lastensuojelussa ja varhaiskasvatuksessa tehtyihin kahteen tutkimukseen (Kalliomeri, 2024; Weckström, 2021). Tutkimuksissa tarkastellaan, mikä osallisuudessa on merkityksellistä lasten kokemusten pohjalta ja miten sitä voisi edistää. Tulokset ovat sovellettavissa myös muihin palveluihin, joissa ammattilaiset kohtaavat lapsia ja haluavat olla tukemassa lasten hyvinvointia. Julkaisussa keskitytään tutkimusten tuloksiin ja johtopäätöksiin. Alkuperäisiin tutkimusraportteihin pääset tutustumaan lähdeluettelon linkeistä.

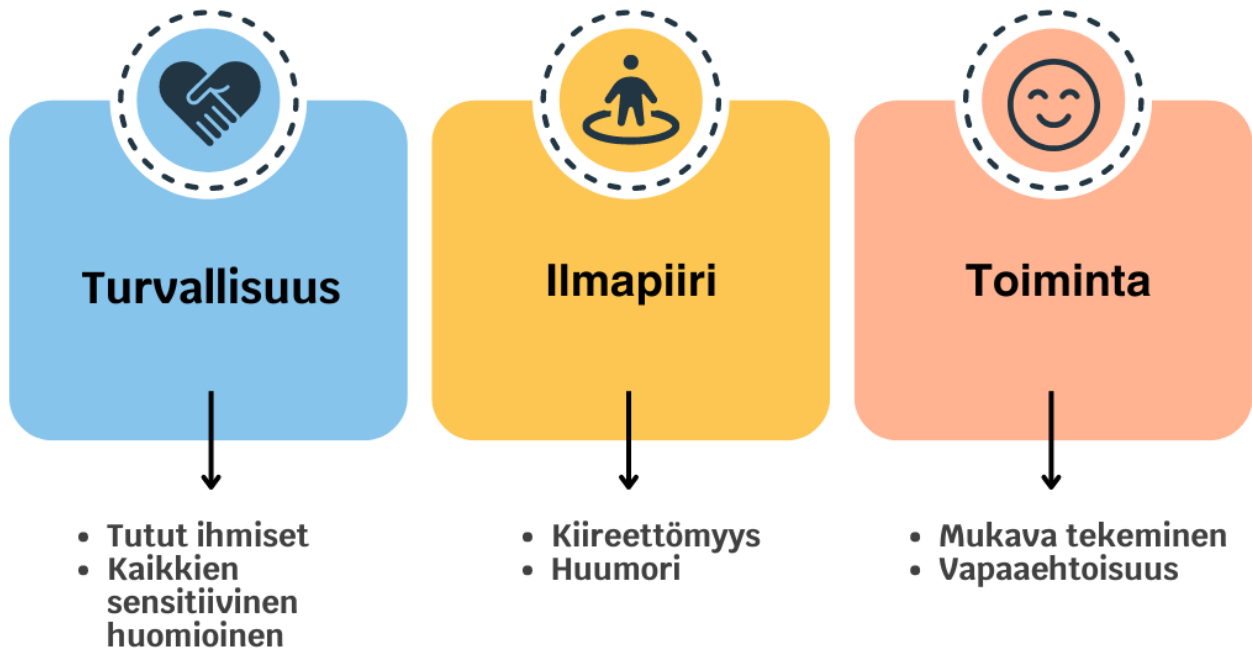
Osallisuuden tavoitetila lasten ja aikuisten yhteisessä toiminnassa (Weckström, 2021)

Tutkimuksen luonne	Kasvatustieteen väitöskirja
Tutkimuskysymys	Miten sosiaalisesti kestävää osallisuuden toimintakulttuuria rakennetaan varhaiskasvatuksessa?
Tutkimusmenetelmä	Osallistuva toimintatutkimus
Tutkimusaineisto	Monimenetelmäinen aineisto, joka on koottu vuosina 2014–2017 yhdessä tutkimukseen osallistuneiden lasten ja päiväkodin henkilöstön kanssa. Aineistona oli mm. haastatteluja, ryhmäkeskusteluja, henkilöstön tutkimuspäiväkirjoja ja lasten ja aikuisten yhteisistä pedagogisista projekteista muodostuneita kertomuksia.
Analyyysi	Sisällönanalyysi, temaattinen analyysi, kerronnallinen analyysi

Tutkimuksen tuloksena voidaan tunnistaa kuusi lasten määrittelemää asiaa, joita osallisuus toteutuakseen tarvitsee. Ne ovat turvallisuuteen liittyvät tutut ihmiset ja kaikkien sensitiivinen huomioiminen, ilmapiiriin liittyvät kiireettömyys ja huumori sekä toimintaan liittyvät mukava tekeminen ja osallistumisen vapaaehtoisuus.

Osallisuuden tavoitetila lasten ja aikuisten yhteisessä toiminnassa

Turvallisuus osallisuuden onnistumisen lähtökohtana

Turvallisuuden kokemus syntyy tutuista ihmisistä ja siitä, että osallistujat huomioidaan myönteisellä tavalla. Lapset kuvaavat tätä osallisuuden ulottuvuutta siten, että uuteen joukkoon tullessa on mahdollisuus rauhassa tutustua toimintaan ja toiminnassa mukana oleviin ihmisiin. Aikuiset ja toiset lapset ovat kiinnostuneita mutta antavat tarvittaessa aikaa liittyä mukaan ryhmän toimintaan.

Aikuiset voivat tukea tutustumista erilaisilla ryhmäytymisleikeillä, jotta toiminnan osallistujat käyvät toisilleen tutuiksi. Ryhmäytyessä osallistujat oppivat tuntemaan toisensa nimeltä. Ryhmäytyminen on myös tutustumista toisen ajatuksiin sekä tapoihin toimia ja reagoida. Tärkeää on myös huomioida, että osa lapsista tuo ajatuksiaan esille suuressakin ryhmässä, kun

taas osa haluaa jutella kahden kesken. Aikuisilta vaaditaan herkkyyttä tarttua myös sanattomiin aloitteisiin.

Ilmapiiri osallisuuden rakentajana

Osallisuutta vahvistava ilmapiiri muodostuu kiireettömyydestä ja osallistujien välisestä huumorista. Kiireetön ilmapiiri syntyy lasten mukaan yhdessä vietetystä ajasta. Kiireettömyys edellyttää aikuisilta asennoitumista, hetkeen tarttumista ja työn organisoimista uudella tavalla etenkin silloin, kun kiire ottaa ylivallan. Kiireettömissä kohtaamisissa aikuinen viestii lapselle, että lapsi on merkityksellinen, tärkeä ja tuottaa iloa ympärilleen. Huumori, ilo ja ystävällisyys luovat yhteisöllisyyttä. Yhdessä hassuttelemalla syntyy uudenlaisia yhteyksiä lasten keskinäiselle ja lasten ja aikuisten väliselle vuorovaikutukselle. Lapsen huumoriin tarttuva aikuinen saa myös kutsun huumoriin muita useammin.

Yhteinen toiminta osallisuuden työkaluna

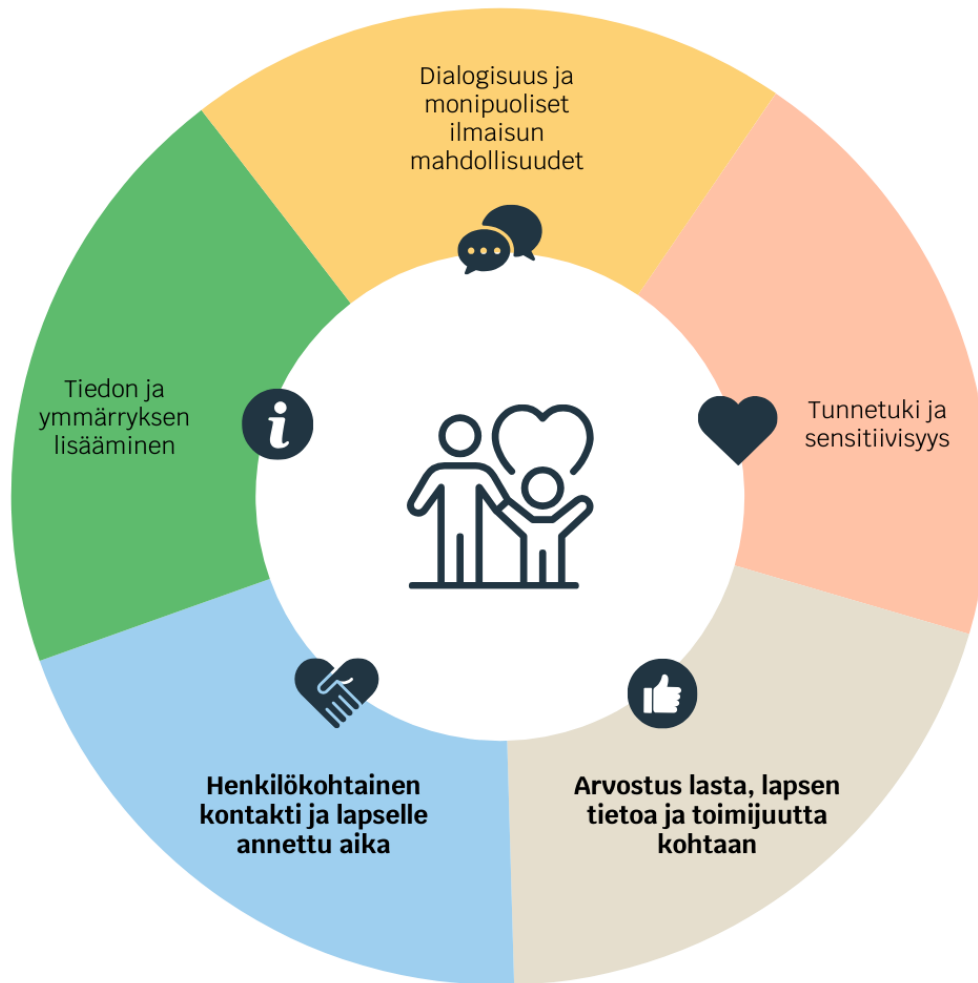
Osallisuudessa keskeistä on turvallisuuden ja ilmapiirin lisäksi mukava tekeminen ja toiminnan vapaaehtoisuus. Mukava tekeminen syntyy yhteisen suunnittelun pohjalta. Tämä onnistuu, kun lapsilla on tietoa mahdollisuudesta ja erilaisista tavoista osallistua yhteisen toiminnan suunnitteluun. Toiminnan vapaaehtoisuus on lapsille tärkeää. Lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset tarpeet ja toiminnalle asetetut tavoitteet ohjaavat toimintatapaan, jossa toimintaa toteutetaan pienryhmissä ja yhteiseen toimintaan voi osallistua monella eri tavalla. Vahvistettaessa osallisuutta usein mietitään keinoja ottaa lapset mukaan aikuisten määrittelemiін osallisuutta vahvistaviin toimintatapoihin. Näiden lisäksi aikuisten pitäisi lähestyä lapsia osallistumalla lasten omaehtoiseen toimintaan ja leikkiin. Tästä johtopäätöksenä lasten osallisuuden vahvistaminen voidaan kääntää aikuisten osallisuuden vahvistamiseksi lasten maailmaan. Näin on etenkin palveluissa, jotka ovat ensisijaisesti lapsia varten.

Osallisuuden edistäminen lasten kokemana lastensuojelussa (Kalliomeri, 2024)

Tutkimuksen luonne	Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen tieteelliskäytännöllinen lopputyö
Tutkimuskysymys	Miten lasten osallisuutta lastensuojelussa voidaan edistää lasten kokemusten ja näkemysten valossa?
Tutkimusmenetelmä	Integroiva kirjallisuuskatsaus
Tutkimusaineisto	Yhdeksän vertaisarvioitua englanninkielistä tutkimusta v. 2019–2023, joissa on kuunneltu myös alle 12-vuotiaiden lasten näkemyksiä ja kokemuksia osallistumisesta/osallisuudesta lastensuojelussa. Lapset ovat tutkimushetkellä olleet lastensuojelun asiakkuudessa, sijoitettuna tai perhepalveluiden asiakkaina. (Dillon, 2021; Kirka ym., 2023; Lauri ym., 2021; Nunes, 2022; Race ym., 2022; Shuttleworth, 2023; Stafford ym., 2021; Törrönen ym., 2023; Van Bijleveld ym., 2021.)
Analyysi	Temaattinen analyysi

Katsauksen pohjalta on tunnistettavissa viisi keskeistä teemaa, joita vahvistamalla lasten kokemuksia osallisuudesta on mahdollista edistää lastensuojeluprosessin aikana: 1) henkilökohtainen kontakti ja lapselle annettu aika; 2) arvostus lasta, lapsen tietoa ja toimijuutta kohtaan; 3) dialogisuus ja monipuoliset ilmaisun mahdollisuudet; 4) tiedon ja ymmärryksen lisääminen; 5) tunnetuki ja sensitiivisyys. Teemat limittyvät keskenään ja saavat tukea aiemmin tehdystä tutkimuksesta.

Henkilökohtainen kontakti ja lapselle annettu aika

- Lapset toivovat enemmän lasten kanssa toimimista lasten puolesta toimimisen sijaan ja arvostavat niitä työntekijöitä, jotka ottavat kontaktia lapsiin ja huomioivat heidät.
- Lapset perustelevat heille annetun ajan merkitystä monin tavoin: työntekijä voi tutustua lapseen tapaamalla häntä, kuunnella lapsella olevaa ensikäden tietoa elämästään, huomioida lapsen ratkaisuehdotuksia ja ideoita tilanteen parantamiseksi. Tapaamiset itsessään voivat vahvistaa lapsen hyvää oloa sekä kokemusta omasta merkityksestä ja kyvykkyydestä.
- Lapsella on hyvä olla mahdollisuus myös henkilökohtaiseen kontaktiin työntekijöiden kanssa.

- Esimerkiksi vanhempien läsnäolo voi joskus tukea osallistumista, mutta se voi estää myös lasta kertomasta omia ajatuksiaan.
- Lapset haluavat osallistua omaa elämää koskeviin tapaamisiin silloinkin, kun ne herättävät samanaikaisesti kielteisiä tunteita. Lasta ei pidä suojella tapaamisilta, vaan miettiä, miten niitä voi toteuttaa niin, että lapsi saa tarvitsemaansa suojelua ja tukea.

Arvostus lasta, lapsen tietoa ja toimijuutta kohtaan

- Lapset toivovat tasa-arvoisempaa kumppanuutta aikuisten kanssa lastensuojelussa. Tähän liittyy se, että aikuiset osoittavat arvostavansa lasta, lapsella olevaa tietoa ja lapsen toimijuutta.
- Lapsilla on paljon kokemuksia siitä, että kyvykkyys ja tietäminen sidotaan ikään ja ajatellaan, että lapsilla ei ole näitä samalla tavalla kuin aikuisilla.
- Arvostus ei lasten mielestä edellytä aikuisen vastuusta tai päätöksenteosta luopumista, vaan sitä, että lapsen näkemyksille annetaan arvo.
- Lapset haluavat, että aikuiset tekevät päätöksiä, jotka tukevat heidän hyvinvointiaan sekä auttavat lapsia tekemään itse omaa hyvinvointiaan palvelevia ratkaisuja.
- Lapsilla on toimijuutta silloinkin, kun aikuiset eivät tunnista tai tue sitä. Lapset löytävät erilaisia tapoja saada äänensä kuuluviin ja toimijuus voi ilmetä myös kieltäytymisenä tai kielteisenä toimintana.

Dialogisuus ja monipuoliset ilmaisuuden mahdollisuudet

- Lapset toivovat vastavuoroisuutta keskusteluun pinnallisen tai virallisen kyselyn ja haastattelun sijaan. Dialogissa sekä lapsi että aikuinen voi viedä keskustelua eteenpäin ja tuoda siihen näkökulmia. Tämä mahdollistaa lapsen avointa kerrontaa.
- On hyvä huomata, että lapsen näkemys ei välttämättä pysy samana, vaan dialogisessa suhteessa oma näkemys voi myös muuttua ja elää.
- Lasten mielestä on tärkeää, että työntekijöillä on kokonaisvaltaista kiinnostusta lasta ja hänen elämäänsä kohtaan.

- Puhumisen rinnalla tapaamisissa on tärkeää olla myös muita ilmaisun mahdollisuuksia, yhdessä tekemistä ja toiminnallisuutta. Lapset haluavat myös vaikuttaa tapaamisissa käsiteltäviin asioihin sekä siihen, mitä tapaamisissa ei käsitellä.

Tiedon ja ymmärryksen lisääminen

- Lapset haluavat tietää enemmän omista oikeuksistaan, roolistaan asiakkaina sekä omaa elämää koskevista suunnitelmista ja päätöksenteon hetkistä.
- Lapsilla on usein jo tietoa. Hyvä lähtökohta on selvittää ensin, mitä lapsi jo tietää ja sitten harkita, mikä tieto voi helpottaa lapsen oloa ja olla hänelle tärkeää.
- Lasten saama ymmärrettävä tieto palveluista on tärkeää kaikissa vaiheissa. Ennen palveluun tuloa se voi helpottaa omaehtoista avun hakemista vähentämällä palveluun liittyviä virheellisiä käsityksiä tai kielteisiä tunteita. Tieto on tärkeää myös valmistautumisen tai oman näkemyksen muodostamisen kannalta.
- Lapset arvostavat aikuisten rehellisyyttä. Työntekijä tai vanhempi ei saa valehdella tai antaa turhia lupauksia lapselle.

Tunnetuki ja sensitiivisyys

- Lapset toivovat enemmän tunnetukea työntekijöiltä, mikä tarkoittaa tukea tunteiden ilmaisuun, käsittelyyn ja niiden kanssa elämiseen.
- Lapsilla on paljon kielteisiä ja vaikeita tunteita etenkin lastensuojeluprosessin alussa, ja he kokevat usein jäävänsä yksin tunteidensa kanssa lastensuojeluprosessissa.
- Työntekijä voi toimia sensitiivisesti, kun hän asettuu lapsen asemaan, ottaa vastaan tunteita ja hyväksyy niitä, lohduttaa ja suojelee lasta konkreettisesti.
- Voimakkaat tunteet voivat toimia kimmokkeena esimerkiksi avun hakemiseen, mutta myös esteenä asioista kertomiselle ja osallistumiselle.

Johtopäätökset ja suositukset

Osallisuuden edistämiseksi lapsille suunnatuissa palveluissa on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten aikuiset huomaavat lapset ja käyttävät aikaansa lapsiin tutustumiseen.

Tutustumista on tärkeä tehdä yksilöllisesti ja kokonaisvaltaisesti sekä lapsiryhmissä tukea lapsia tutustumaan myös toisiinsa. Aikuisten asenteilla ja toimintatavoilla on suuri vaikutus siihen, millainen kokemus osallisuudesta lapselle syntyy. Lapset arvostavat aikuisten kanssa vietettyä aikaa, yhteistä tekemistä ja sitä, että he voivat olla arvokkaita ja päteviä osallistujia ja kumppaneita, kun asioita suunnitellaan tai päätöksiä tehdään. Sensitiivisyys ja aikuisten herkkyys on tärkeää, jotta turvallinen osallisuus voi toteutua.

Tutkimukset vahvistavat ajatusta siitä, että lapsilla on paljon tietoa, jonka pohjalta osallisuuden edistämistä voi käytännöllisesti tehdä. Siksi on tärkeää, että palveluita kehitetään yhdessä lasten kanssa ja he voivat olla tutkimuksissa kanssatutkijoina. Lasten osallisuuden edistäminen palveluissa voi vahvistaa lapsen kokemusta vaikuttaa omaan elämäänsä myös muilla elämänalueilla. Siksi osallisuuden edistämistä palveluissa ei pidä nähdä vain palvelukokemuksen näkökulmasta vaan myös mahdollisuutena edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kun osallisuutta pystytään vahvistamaan, voidaan luottaa siihen, että monet muutkin lapsen oikeudet toteutuvat.

Lähteet

Alanen, L. (2009). Generational order. Teoksessa Qvortrup, J., Corsaro, W. A., Honig, M. S., & Valentine, G. (toim.), *The Palgrave handbook of childhood studies*, 159–174. Palgrave Macmillan.

Falch-Eriksen, A., Toros, K., Sindi, I., & Lehtme, R. (2021). Children expressing their views in child protection casework: Current research and their rights going forward. *Child & Family Social Work* 26(3), 485–497. <https://doi.org/10.1111/cfs.12831>

Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A., & Törrönen, M. (2006). Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Forsberg, Hannele, Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.), *Lapset ja sosiaalityö*. PS-kustannus, 5–18.

Heimer, M., Näsman, E., & Palme, J. (2018). Vulnerable children's rights to participation, protection, and provision: The process of defining the problem in Swedish child and family welfare. *Child & Family Social Work* 23(2), 316–323. <https://doi.org/10.1111/cfs.12424>

Kalliomeri, R., Mettinen, K., Ohlsson, A.M., Soini, S. & Tulensalo, H. (2020). *Lapsikeskeinen palvelumuotoilu*. Pelastakaa Lapset ry.

Kalliomeri, R. (2014). *Osallisuuden edistäminen lastensuojelussa lasten kokemana. Integroiva kirjallisuuskatsaus lasten osallistumisen ja osallisuuden kokemuksista vuosina 2019–2023 tehdyissä tutkimuksissa*. [Erikoistumiskoulutuksen lopputyö. Tampereen yliopisto.] <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=1decd087-ed6c-40b4-912a-efab09fbd6f8>

Kangas, J. (2016). *Enhancing children's participation in early childhood education through the participatory pedagogy*. [Väitöskirja. Helsingin yliopisto.] <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1833-2>

Kiili, J. (2007). Lasten osallistuminen, sukupolvisuhteet ja vallankäyttö. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 15(2), 118–132. <https://journal.fi/janus/article/view/50418>

Kiili, J., Itäpuisto, M., Moilanen, J., Svenlin, A. R., & Malinen, K. E. (2021). Professionals' views on children's service user involvement. *Journal of Children's Services*, 16(2), 145–158. <https://doi.org/10.1108/jcs-10-2020-0069>

Kirby, P. (2020). Children's agency in the modern primary classroom. *Children & Society*, 34(1), 17–30. <https://doi.org/10.1111/chso.12357>

Laakso, R. (2019). "Ne näki musta": Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 1/2019.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-267-3>

Lastensuojelulaki 417/2007 (2007). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lipponen, L., Kumpulainen, K., & Paananen, M. (2018). Children's perspective to curriculum work: Meaningful moments in Finnish early childhood education. Teoksessa Fleer, M. & van Oers, B. (toim.), *International Handbook of Early Childhood Education*, 1265–1277. Springer.

https://doi.org/10.1007/978-94-024-0927-7_65

Nivala, E. & Rynänen, S. (2013). Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia.

Sosiaalipedagogiikka, 14, 9–41. <https://doi.org/10.30675/sa.122317>

Nivala, E., & Rynänen, S. (2019). *Sosiaalipedagogiikka – Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*. 2. painos. Gaudeamus.

Sinclair, R. (2004). Participation in practice: making it meaningful, effective and sustainable. *Children & society* 18(2), 106–118. <https://doi.org/10.1002/chi.817>

Skauge, B., Storhaug, A. S., & Marthinsen, E. (2021). The what, why and how of child participation - A review of the conceptualization of "child participation" in child welfare. *Social Sciences*, 10(2), 54. <https://doi.org/10.3390/socsci10020054>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 (2014). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Stenvall, E. (2018). *Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus: Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä*. [Väitöskirja. Tampereen yliopisto.]

<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/104221>

Stenvall, E. (2020). *Osallisuutta ja osallistumista – Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7160-8>

Stenvall, E. (2021). *Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa. Osa 3: Lasten ja nuorten näkökulmia osallisuudesta*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:19. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5438-0>

Thomas, N. (2002). *Children, Family and the State: Decision-making and Child*. Policy Press.
Thomas, N. (2007). Towards a Theory of Children's Participation. *The International Journal of Children's Rights* 15, 199–218. <https://doi.org/10.1163/092755607X206489>

Toros, K. (2021). A systematic review of children's participation in child protection decision-making: Tokenistic presence or not? *Children & Society*, 35(3), 395–411.
<https://doi.org/10.1111/chso.12418>

Tulensalo, H., & Kalliomeri, R. & Laimio, J. (2021). *Kohti lapsen näköistä osallisuutta*. Pelastakaa Lapset ry. <https://www.pelastakaa.fi/lapsilta-opittua/wp-content/uploads/sites/80/2023/09/kohti-lapsen-nakoista-osallisuutta-kirja.pdf>

Peltola, M. & Moisio, J. (2017). *Ääniä ja äänettömyyttä palvelukentillä. Katsaus lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon*. Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisu 112. <https://doi.org/10.57049/nts.300>

Van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W., & Bunders-Aelen, J. F. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: A state-of-the-art review. *Child & family social work*, 20(2), 129–138. <https://doi.org/10.1111/cfs.12082>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018 (2018). <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Weckström, E. (2021). *Kertoen rakennettu – toimien toteutettu: Sosiaalisesti kestävä osallisuuden toimintakulttuurin rakentaminen varhaiskasvatuksessa*. [Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto.] <https://doi.org/10.33350/ka.112006>

Wyness, M. (2018). Children's Participation: Definitions, Narratives and Disputes. Teoksessa Baraldi, C. & Cockburn, T. (toim.), *Theorising Childhood. Studies in Childhood and Youth*. Palgrave Macmillan, 53–72. https://doi.org/10.1007/978-3-319-72673-1_3

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista SopS 60.

<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

